

WYCHOWANIE

EDUKACJA

OPIEKA

MIEJSKIE PLACÓWKI DZIENNEJ OPIEKI NAD DZIECKIEM W MANNHEIM

Koncepcja ramowa

Niniejsza koncepcja ramowa stanowi wspólne opracowanie zrealizowane w trakcie szeregu warsztatów pisarskich przez kierownictwa placówek oraz zaproszone konsultantki i kierowniczkę szczebla okręgowego.

Wszystkim współtwórcom koncepcji serdecznie dziękujemy za interesujące dyskusje i zaangażowanie.

**MIEJSKIE PLACÓWKI DZIENNEJ
OPIEKI NAD DZIECKIEM
W MANNHEIM**

Koncepcja ramowa

TREŚĆ

WSTĘP 4

- Ramy prawne oraz zalecenia merytoryczne 5
- Podstawy jakości w kształceniu przedszkolnym 6
- Przegląd usług opiekuńczych oferowanych przez władze miasta 7

DZIECKO W CENTRUM UWAGI 8

- Obraz dziecka 9
- W obronie praw dzieci 10
- Kierowanie się celami 11
- Uwzględnianie świata społecznego dzieci 12
- Wychowanie – kształcenie – opieka. Transformacje pojęć 12

AKTUALNY STAN BADAŃ 14

- Badania z zakresu więzi społecznych 15
- Badania mózgu i proces uczenia się 16
- Znaczenie obcowania z rówieśnikami 16

PRZESŁANKI OSIĄGANIA SUKCESÓW 18

- Rola dyrektora i zastępcy dyrektora 19
- Rola kadr pedagogicznych 20
- Tworzenie partnerstw edukacji 20
- Znaczenie pomieszczeń i materiałów 21
- Pojmowanie placówki dziennej opieki nad dzieckiem jako organizacji uczącej się 22
- Kluczowe znaczenie sfery zapewnienia i rozwoju jakości 23

STANDARDY PEDAGOGICZNE 24

- Organizowanie faz przejściowych 25
- Uwzględnianie indywidualności dziecka 26
- Znaczenie języka w procesie rozwoju i edukacji 26
- Typowa dziewczynka? Typowy chłopak? 27
- Dzieci partycypują 28
- Systematyczna obserwacja i dokumentacja jako podstawa działań pedagogicznych 29
- Ciało i dobre samopoczucie 30
- Różnorodność jako wzbogacenie 31
- Otwarta placówka dziennej opieki nad dzieckiem 32

PLACÓWKI DZIENNEGO POBYTU KSZTAŁCĄ 34

- Wykaz źródeł 36

PRZEDSŁOWIE

Sprawiedliwość edukacyjna oraz pomyślna integracja to dwa z wielkich wyzwań, jakie stoją przed systemem oświaty nie tylko w Mannheim. Połączenie wydziałów ds. oświaty, dzieci, młodzieży, rodziny oraz ochrony zdrowia w jeden wydział pozwoliło stworzyć podstawowe warunki strukturalne i funkcjonalne dla zintegrowanego planowania rozwoju dzieci, młodzieży oraz procesu kształcenia, co umożliwi wdrożenie łańcucha edukacyjnego wspomagającego rozwój jednostki. W procesie tym sektor kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym stanowi pierwszy element pomyślnej edukacji dzieci (por. II Raport Edukacyjny władz miasta Mannheim).

Rozwój i zapewnienie jakości oznacza też dostosowywanie się do nowych wyników badań naukowych, jakie zostały sformułowane m.in. w „Planie orientacyjnym w sprawie edukacji i wychowania w ramach działalności placówek przedszkolnych oraz innych placówek dziennej opieki nad dziećmi w Badenii-Wirtembergii” (wersja z dn. 15 marca 2011 r.). Stąd niniejsza koncepcja powstała w oparciu o założenia ww. planu orientacyjnego, uwzględniając ponadto specyficzne warunki, jakie występują na terenie miasta Mannheim.

Stanowi ona przegląd zadań realizowanych przez miejskie placówki dziennego pobytu dzieci w zakresie ich wychowania, kształcenia oraz opieki nad nimi, a jej zadaniem jest dostarczenie bodźców do dialogu między dziećmi, rodzicami, specjalistami z zakresu pedagogiki oraz zainteresowanymi gremiami społecznymi.

MARIA WAGNER

Wydział ds. Placówek Pobytu Dziennego i Opieki Diennej nad Dziećmi

Urząd ds. Młodzieży w Mannheim

”

*Postawiłam stopę w powietrzu,
a ono mnie uniosło.*

HILDE DOMIN

WSTĘP

Koncepcja ramowa prowadzenia miejskich placówek dziennego pobytu dzieci w Mannheim powstała w ścisłej współpracy między kierownictwami poszczególnych placówek, dyrekcjami szczebla okręgowego oraz generalną dyrekcją miejskich placówek dziennej opieki nad dziećmi. Jest to udoskonalona wersja Pedagogicznej Koncepcji Ramowej opublikowanej w styczniu 2003 roku.

Jest ona wyrazem wspólnego pojmowania własnej roli przez miejskie placówki dziennego pobytu dzieci, mającego na względzie głównie dobro dziecka. Dlatego też poszczególne placówki mogą i powinny działać zgodnie ze zróżnicowanymi potrzebami i stadiami rozwoju, stawiając sobie indywidualne priorytety, aby w ten sposób wyjść naprzeciw wszystkim dzieciom.

Ten tryb postępowania toruje drogę różnorodności i wyrazistości oraz daje szansę pracy nie w oparciu o gotowe schematy, lecz w sposób pozwalający dziecku znajdować się w centrum wszelkich wysiłków kadr pedagogicznych.

Niniejsza koncepcja pozwala uzyskać orientację wszystkim osobom zatrudnionym w miejskich placówkach dziennego pobytu, pozostawiając jednocześnie dosyć miejsca na indywidualną kreatywność.

NORMY PRAWNE ORAZ ZALECENIA MERYTORYCZNE

W myśl § 22 SGB VIII, misją placówek dziennego pobytu dzieci jest wychowywanie, kształcenie oraz opieka nad dziećmi stosownie do ich wieku oraz z uwzględnieniem ich sytuacji życiowej, zainteresowań i potrzeb, a także pochodzenia etnicznego dziecka. O ile pozwala na to zakres zapotrzebowania na pomoc, należy wspierać dzieci w grupach, zarówno pełnosprawne, jak i niepełnosprawne, kładąc przy tym główny nacisk na rozwój dziecka pod względem społecznym, emocjonalnym, fizycznym i umysłowym.

MISJĄ PLACÓWEK DZIENNEGO POBYTU JEST ZATEM:

- wspieranie rozwoju dziecka, aby stało się ono osobą odpowiedzialną i zdolną do życia w społeczeństwie,
- spełnianie roli wspomagającej i uzupełniającej w wychowywaniu i kształceniu dziecka przez rodzinę,
- ułatwianie możliwości pogodzenia pracy zawodowej z wychowywaniem dzieci.

PODSTAWY JAKOŚCI W KSZTAŁCENIU PRZEDSZKOLNYM

We wspólnym „Opracowaniu ramowym krajów związkowych w sprawie wczesnej edukacji w placówkach dziennej opieki nad dziećmi”¹ sformułowano standardy fachowe i merytoryczne mające obowiązywać w kształceniu przedszkolnym. Standardy te zostały skonkretyzowane w „Planie orientacyjnym w sprawie edukacji i wychowania w ramach działalności placówek przedszkolnych w Badenii-Wirtembergii”² (dalej zwanym „planem orientacyjnym”), miarodajnym dla wszystkich miejskich placówek dziennej opieki nad dziećmi.

Kształcenie w wieku wczesnodziecięcym to jedno z głównych zadań, jakie stawiają sobie miejskie placówki dziennej opieki. Na potrzeby działalności żłobków władze miasta Mannheim działając we współpracy z Uniwersytetem w Bremie opracowały „Inicjatywę edukacyjną dla małych dzieci (BiKi)” przeznaczoną dla specjalistycznych kadr zatrudnionych w żłobkach. BiKi konsekwentnie wspomaga rozwój małych dzieci oraz zapewnia fachowość działalności żłobków poprzez wdrożenie specjalnego instrumentu monitorującego oraz systematyczne doskonalenie zawodowe kadr pedagogicznych.

W sferze edukacji przedszkolnej kadry pedagogiczne korzystają z instrumentów „Koncepcji ‚infans’ z zakresu pedagogiki wczesnodziecięcej”, co obejmuje systematyczne obserwowanie dzieci, podejmowanie tematów zgodnych z ich zainteresowaniami oraz opracowywanie celów wychowawczo-edukacyjnych.

Sprawiedliwość edukacyjna oraz możliwość pogodzenia życia rodzinnego z pracą zawodową to istotne cele, jakie stawiają sobie władze miasta Mannheim, stąd mają one zasadnicze znaczenie także w działalności miejskich placówek dziennej opieki. Przykładem działań podejmowanych w tym kierunku jest zwiększenie liczby miejsc w żłobkach czy też stosowna ilość oferowanych miejsc opieki całodziennej. W pracy pedagogicznej wyznaczane są priorytety mające służyć sprawiedliwości edukacyjnej. Są to np.: edukacja językowa, kształcenie w okresie wczesnodziecięcym czy integracja dzieci z różnych środowisk i kultur. Ponadto, istniejące Centra Rozwoju Dziecka i Rodzica mają w swoich programach łatwo dostępne oferty dla rodzin, umożliwiające uzyskanie odpowiednio wcześnie wsparcia pedagogicznego.

¹ Uchwała Konferencji Ministrów ds. Młodzieży z 13-14.05.2004 r. oraz uchwała Konferencji Ministrów ds. Młodzieży z 3-4.06.2004 r.

² Ministerstwo ds. Oświaty, Młodzieży i Sportu Badenii-Wirtembergii (wyd.)

PRZEGLĄD USŁUG OPIEKUŃCZYCH OFEROWANYCH PRZEZ WŁADZE MIASTA

Miejskie placówki pobytu dziennego zajmują się opieką nad dziećmi w wieku od 8 tygodni do 14 lat, przy czym istnieje możliwość korzystania z różnych form opieki oraz godzin otwarcia (miejsca pobytu w niepełnym/pełnym wymiarze godzin):

■ ŻŁOBEK

Wychowanie, kształcenie i opieka w placówce pobytu dziennego dzieci w wieku od ośmiu tygodni do trzech lat

■ PRZEDSZKOLE

Wychowanie, kształcenie i opieka w placówce pobytu dziennego dzieci w wieku od trzech lat do rozpoczęcia nauki szkolnej

■ OCHRONKA

Wychowanie, kształcenie i opieka nad dziećmi w wieku szkolnym

■ SCHRONISKO DLA DZIECI

Placówki, które łączą pod jednym dachem funkcje zarówno żłobka, jak i przedszkola, czy też żłobka, przedszkola i ochronki.

■ CENTRUM ROZWOJU DZIECKA I RODZICA

Schronisko dla dzieci wraz z punktem obsługi rodziców z dziećmi wieku od ośmiu tygodni do trzech lat. Centrum Rozwoju Dziecka i Rodzica jest otwartą ofertą skierowaną do wszystkich rodziców w dzielnicy, w której kadry pedagogiczne ściśle współpracują z lekarzami, pracownikami socjalnymi, psychologami oraz pracownikami punktu wczesnej pomocy.

”

Właściwie to każde dziecko potrzebuje trzech rzeczy. Po pierwsze – zadań, które pozwolą mu wzrastać. Potrzebuje wzorców, którymi może się kierować. I potrzebuje społeczności, w których będzie czuło się bezpieczne.

GERALD HÜTHER

W FILMIE „DZECI“ W REŻYSERII REINHARDA KAHLA

DZIECKO W CENTRUM UWAGI

Poniższy rozdział przedstawia główne zagadnienia dotyczące pracy kadr pedagogicznych oraz związane z nimi zakresy kompetencji placówek oświatowych.

OBRAZ DZIECKA

Naukowcy prowadzący badania pedagogiczne oraz badania mózgu wychodzą z założenia, że każde dziecko od samego początku jest niepowtarzalne w swojej indywidualności i potrafi o wiele więcej niż dotychczas sądzono.

Dzieci już w pierwszych dniach życia zaczynają tworzyć umysłowy obraz świata, przejawiają ciekawość i skłonność do przejmowania inicjatywy, a dociekliwy umysł, radość odkrywania i żądza przygód pozwala im wypracować własne tematy i zainteresowania.

Dziecko, które może rozwinąć swoje możliwości percepcji i odczuwania, będzie wykazywało większą asertywność, większy krytycyzm w kontaktach z otoczeniem oraz zdolność samodzielnego rozwiązywania problemów w oparciu o nabyte umiejętności.

„Podchodźmy do każdego dziecka z ciekawością i otwartością, bez rezerwy czy uprzedzeń oraz z jak najmniejszymi oczekiwaniami i wymaganiami. W ten sposób damy dzieciom szansę wyrobienia sobie własnego zdania o sobie i świecie, nie ograniczając ich własnymi opiniami. Damy też sobie szansę przeżywania niespodzianek, do których być może zasłaniało nam dostępną ograniczone pole widzenia.“

(Lill 2005, str. 32)

W OBRONIE PRAW DZIECI

„Dzieci mają zdolność oraz prawo do tego, by we właściwy sobie sposób postrzegać i wyrażać się, doświadczać i rozwijać swoje umiejętności i wiedzę. Chcą się uczyć i mają prawo do własnych tematów oraz do tego, by nauka sprawiała im przyjemność.“ (Loris Malaguzzi)

Aby tak się stało, dzieci potrzebują szczególnej ochrony oraz dorosłych, którzy będą działać na ich rzecz i strzec ich praw. 20 listopada 1989 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych uchwaliła Konwencję Praw Dziecka, która zawiera listę praw wszystkich dzieci (od momentu narodzin do ukończenia 18 lat) do życia, ochrony, rozwoju i partycypacji. 192 kraje, w tym także Niemcy, zobowiązały się do uznawania i realizowania tych praw.

OTO NAJWAŻNIEJSZE PRAWA SFORMUŁOWANE W KONWENCJI PRAW DZIECKA.

Dziecko ma:

- prawo do równości, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych i innych, pochodzenia narodowego, etnicznego czy społecznego, majątku, ewentualnej niepełnosprawności, urodzenia czy innego statusu samego dziecka, jego rodziców lub opiekuna.
- prawo do imienia i nazwiska oraz przynależności państwowej.
- prawo do zdrowego rozwoju umysłowego i fizycznego.
- prawo do wystarczającej ilości pożywienia oraz opieki lekarskiej.
- prawo do otrzymywania miłości, zrozumienia i troski.
- prawo do nieodpłatnej nauki, do zabawy i odpoczynku.
- prawo do szczególnej opieki w przypadku niepełnosprawności.
- prawo do ochrony przed okrucieństwem, zaniedbaniem i wykorzystaniem.
- prawo do ochrony przed prześladowaniami oraz do wychowania w duchu ogólnoświatowego braterstwa i pokoju.

Kryterium oceny działalności instytucji oświatowych powinno być to, na ile przyczyniają się one do wcielania w życie tych elementarnych praw dzieci oraz w jakim stopniu przedkładają dobro dziecka nad inne interesy (por. Plan orientacyjny, wersja z dn. 15.3.2011 r.).

Kadry pedagogiczne zatrudnione w placówkach dziennej opieki nad dziećmi biorą aktywny udział we wdrażaniu tych praw oraz sprawdzają na co dzień ich funkcjonowanie pod tym kątem.

KIEROWANIE SIĘ CELAMI

Cele nadają formę kierunkowi obranemu przez instytucje oświatowe, odzwierciedlając tym samym zasadniczą postawę prezentowaną przez dany podmiot. Są to cele, których zasadność opiera się na strukturach i uwarunkowaniach społecznych zarówno istniejących, jak i mogących zaistnieć w przyszłości. Federalne Kuratorium ds. Młodzieży w wydanej publikacji polemicznej na tematy związane z perspektywicznością przedstawiło następującą analizę społeczeństwa przyszłości:

[...] „SPOŁECZEŃSTWO PRZYSZŁOŚCI (BĘDZIE):

- społeczeństwem wiedzy [...], w którym ważną rolę odgrywały będą takie aspekty, jak inteligencja, ciekawość, chęć i umiejętność uczenia się, rozwiązywanie problemów oraz kreatywność;
- społeczeństwem ryzyka [...], w którym będzie obowiązywało elastyczne podejście do życia, lecz mimo to będzie istniała konieczność zachowania tożsamości;
- nadal społeczeństwem pracy [...], w którym potrzeba pracy nie zaniknie, a przy tym ludziom będą stawiane coraz większe wymagania zawodowe;
- nadal (siłą rzeczy) społeczeństwem demokratycznym, w którym ludzie będą mogli uczestniczyć w dyskusjach politycznych i swobodnie wyrażać poglądy [...] oraz będą respektować decyzje większości.
- (w założeniach) w większej mierze niż obecnie społeczeństwem obywatelskim, cechującym się różnorodnością form partycypacji, solidarności i współpracy obywateli, niezależnie od pochodzenia.
- nadal społeczeństwem imigracyjnym [...], w którym będzie istniała konieczność integrowania osób o różnym pochodzeniu, religii, kulturze i tradycji; przezwycięży ono istniejące konflikty i uprzedzenia oraz stworzy formy trwałej koegzystencji.“ (Federalne Kuratorium ds. Młodzieży 2001, str. 2nn)

Dzieci potrzebują przygotowania, aby znaleźć się w społeczeństwie zarówno obecnie, jaki i w dorosłym wieku, oraz wносить aktywny wkład w życie społeczne. Uda się to, jeśli dzieci poznają smak wyzwań, a jednocześnie będą czuły się bezpieczne. W Planie orientacyjnym czytamy:

„...dwa najważniejsze ogólne cele oświaty i wychowania, co do których zgodni są naukowcy zajmujący się badaniami z zakresu nauk społecznych, behawioralnych i przyrodniczych, to: autonomia, tzn. samoskuteczność i samookreślenie, oraz przywiązanie, tzn. więź i przynależność. Te dwa aspekty stanowią najważniejsze podstawowe potrzeby i zadania rozwojowe człowieka, warunkując się wzajemnie.“ (por. Plan orientacyjny, wersja z dn. 15.3.2011 r.)

Placówka dziennej opieki nad dziećmi jest miejscem, w którym istnieje możliwość przeżywania oraz poddawania próbom zarówno autonomii, jak i przywiązania. Konkretyzacji tych celów kadry pedagogiczne dokonują indywidualnie w oparciu w warunki występujące w danej placówce. Ważne jest to, aby kadry pedagogiczne realizowały cele w zakresie wykonalnym oraz możliwym do zweryfikowania.

UWZGLĘDNIANIE ŚWIATA SPOŁECZNEGO DZIECI

Świat społeczny, względnie sytuacja życiowa dzieci i ich rodzin wywiera zasadniczy wpływ na indywidualny rozwój dziecka. Pod pojęciem świata społecznego mamy na myśli nie tylko środowisko rodzinne i socjokulturalne dziecka, lecz także sposób, w jaki dziecko odbiera i postrzega swoje otoczenie. Placówki dziennej opieki nad dziećmi stanowią w naszym społeczeństwie znaczącą część świata społecznego dzieci. Doświadczenia i przeżycia, jakie dzieci do nich wnoszą, są treścią i punktem wyjścia dla naszych działań pedagogicznych. Dziecko jest częścią systemu swojej rodziny, dlatego też w pracy pedagogicznej uwzględniamy całą rodzinę starając się zbudować partnerskie więzi z rodzicami oraz różnorakie odniesienia do sąsiadów i innych instytucji na terenie dzielnicy. Naszym celem jest towarzyszenie dzieciom i wspieranie ich, aby mogły rozwinąć w sobie umiejętności, które umożliwią im podejmowanie zróżnicowanych, niezależnych i odpowiedzialnych działań zarówno w teraźniejszych, jak i przyszłych sytuacjach życiowych.

WYCHOWANIE – KSZTAŁCENIE – OPIEKA. TRANSFORMACJE POJĘĆ

WYCHOWANIE oznacza wspieranie i towarzyszenie, zachęcanie oraz inicjowanie procesów edukacyjnych przez dorosłych (por. Plan orientacyjny, wersja z dn. 15.3.2011 r.). Obejmuje ono świadome kształtowanie relacji, interakcji i obszarów społecznych. Ważne wartości, kompetencje i umiejętności społeczne i kulturalne naszego społeczeństwa są demonstrowane w praktyce i przekazywane dzieciom.

KSZTAŁCENIE oznacza trwające przez całe życie, samoczynne procesy przyswajania wiedzy o świecie od momentu urodzenia (por. Plan orientacyjny, wersja z dn. 15.3.2011 r.). Dzieci przejawiają ciekawość, chcą uczyć się wszystkimi zmysłami i badać. Procesy edukacyjne dokonują się indywidualnie, w sposób zróżnicowany, odpowiednio do stopnia rozwoju. Dzieje się to zarówno na poziomie jednostki, jak i w warunkach wspólnych działań podejmowanych przez dzieci i dorosłych w konkretnych sytuacjach życiowych.

OPIEKA w placówkach pobytu dziennego obejmuje zaspokajanie elementarnych potrzeb dzieci w zakresie m.in. odżywiania, pielęgnacji, opieki zdrowotnej, relacji międzyludzkich, ochrony czy też zrównoważonej proporcji między możliwościami zażywania ruchu a odpoczynkiem. Realizacja tych zadań jest nacechowana wrażliwością i odbywa się w atmosferze dialogu z dzieckiem, zaś od wychowawców wymaga się przy tym, by z krytycyzmem i refleksją podchodzili do własnych postaw, w tym także do własnej roli w istniejących strukturach władzy.

*Dwa smoki
napędzające strachu
niedźwiedziowi.*

PHILIPP (8 lat)

”

Myślę, że największym darem, jaki mogę od kogoś otrzymać, jest bycie widzianym, słyszany, rozumianym i dotykany, a największym darem, jaki mogę dać, jest widzenie, słyszenie, rozumienie i dotykanie innych. Jeśli tak się dzieje, to powstaje kontakt.

VIRGINIA SATIR

AKTUALNY STAN BADAŃ

W naszych wysiłkach pedagogicznych kierujemy się nowymi zdobyczami nauki, które stanowią fundament stałych postępów w naszej pracy.

BADANIA Z ZAKRESU WIĘZI SPOŁECZNYCH

Dzieci cechuje naturalna ciekawość i z wielką ochotą odkrywają świat, który je otacza. Badają, komunikują się oraz szukają zadań, które pozwolą im wzrastać. Ważną przesłanką tych znaczących procesów rozwojowych jest poczucie ufności i bezpieczeństwa. Ufności dziecko nabiera poprzez styczność z osobami, z którymi jest emocjonalnie blisko związane – osobami, z którymi ma ono więź, które dają mu poczucie psychicznego bezpieczeństwa i pomagają powrócić do równowagi w przypadku różnego rodzaju irytujących sytuacji.

Więź nie powstaje automatycznie, lecz rozwija się z upływem czasu. Szczególnie istotną rolę odgrywa tu wrażliwość, z jaką dorośli reagują na dziecięce potrzeby i sygnały. Z reguły pierwszymi osobami, z którymi dzieci nawiązują najsilniejszą więź, są rodzice. Ponadto dzieci potrafią tworzyć bliskie relacje także z innymi osobami ze swojego otoczenia. Każde dziecko potrzebuje takich osób jako pewnego fundamentu, na którym rozpocznie ono odkrywanie świata, i do których będzie mogło wciąż powracać.

Rozpoczęcie uczęszczania do placówki pobytu dziennego oznacza dla dziecka znaczącą zmianę, gdyż przechodzi ono do nieznanego zrazu otoczenia. Poznaje nowe rytuały, inne dzieci oraz pedagogów. Aby ten początek jak najlepiej zorganizować, dziecku powinna udzielić wsparcia zaufana osoba, która da mu poczucie bezpieczeństwa. Dlatego też organizujemy takie fazy przejściowe wspólnie, najczęściej wraz z rodzicami, a przy tym indywidualnie i z należytą wrażliwością, postrzegając rodziców jako ekspertów w sprawach związanych z ich dziećmi oraz intensywnie wymieniając poglądy na temat specyficznych cech ich dziecka.

BADANIA MÓZGU I PROCES UCZENIA SIĘ

Odkąd naukowcy badający mózg potrafią obserwować i odwzorowywać zmiany zachodzące w mózgu w trakcie procesu samokształcenia, ta dziedzina badań nabrała zasadniczego znaczenia w pedagogice wczesnodziecięcej.

W mózgu człowieka znajduje się ogromna ilość komórek nerwowych, które już w łonie matki tworzą powiązania i połączenia, a po urodzeniu się dziecka rozwijają się dalej. Powstałe w tym procesie połączenia umacniają się w następstwie powtarzających się doświadczeń, pozostawiają ślady w sieci neuronalnej i zmieniają się przez całe życie. Istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju mózgu, a tym samym wszelkich procesów związanych z uczeniem się mają pozytywne więzi i relacje. Dzieci uczą się poprzez interakcję z innymi oraz aktywną konfrontację z środowiskiem, które powinno być źródłem bodźców i wyzwań. Aby aktywnie się w nim znaleźć, dziecko potrzebuje czasu oraz ludzi, którzy będą ten proces monitorować, wspierać i akceptować jego przebieg. Procesy uczenia się we wczesnym dzieciństwie są najbardziej trwałe, jeśli mają bezpośredni związek z doświadczeniami i codziennym życiem dzieci oraz uwzględniają nurtujące je pytania, a także ich pragnienia i zainteresowania.

Placówki dziennej opieki nad dziećmi uwzględniają i wdrażają zdobycze neurobiologii w kontekście procesów uczenia się, dając dzieciom różnorodne możliwości zdobywania doświadczeń i podejmowania różnego rodzaju prób, w czym aktywnie towarzyszą im pedagodzy.

ZNACZENIE OBCOWANIA Z RÓWIEŚNIKAMI

W miejskich placówkach dziennej opieki nad dziećmi stosuje się różnorodne warianty mieszania grup wiekowych, ponieważ dzieci potrzebują zarówno relacji z rówieśnikami, jak i z dziećmi innych grup wiekowych. Myślą przewodnią jest w tym przypadku zaoferowanie dzieciom szans rozwoju poprzez uczenie się od siebie nawzajem oraz wspólne przebywanie. Ujmując to w kategoriach kompleksowości nauczania możemy stwierdzić, że relacje zróżnicowane pod względem struktury pozwalają dzieciom zdobywać różnorodne doświadczenia oraz praktycznie testować różne formy interakcji.

Szczególnie intensywnie i efektywnie dzieci uczą się zwłaszcza wtedy, gdy mają okazję zajmować się podobnymi tematami i zainteresowaniami, co z punktu widzenia psychologii rozwoju często odnosi się do rówieśników.

Pedagodzy wiedzą, jakie znaczenie ma zabawa z rówieśnikami w kontekście rozwoju osobowości, dlatego też zachęcają dzieci do tej formy interakcji z rówieśnikami, gdyż w jej trakcie dzieci konstruktywnie rozwijają

zabawę nadając jej bardziej złożone formy. Uczą się prowadzić dyskusje na podobnym poziomie językowym oraz argumentować, a także przejmować i negocjować strategie działania. Czyniąc to dokonują wzajemnych ocen w sensie pozytywnych wyzwań. Przebywając z rówieśnikami, małe dzieci przeżywają sukcesy oraz skuteczność własnych działań. Korzyść z obcowania ze sobą dzieci odnoszą nie tylko poprzez naśladowanie czy demonstrowanie, lecz także poprzez równoprawne planowanie i kreowanie.

W naszych placówkach dzieci w tym samym wieku mogą wspólnie rozwijać swoje zainteresowania i upodobania w specjalnie przygotowanym otoczeniu oraz w oparciu o materiały dostosowane do ich wieku. Dzieci uczą się obcowania z rówieśnikami i zawierają przyjaźnie, które są sukcesywnie kontynuowane.

”

Zadanie wychowania nie polega na formowaniu dziecka, lecz na tym, by pozwolić mu przejawiać swoje jestestwo.

MARIA MONTESSORI

PRZESŁANKI OSIĄGANIA SUKCESÓW

Aby placówki dziennej opieki nad dziećmi mogły jak najlepiej wypełniać swoją misję wychowawczą, edukacyjną i opiekuńczą, niezbędne jest zestrojenie różnych czynników i przesłanek, które w miarę możliwości powinny się wzajemnie uzupełniać celem spotęgowania efektów.

ROLA DYREKTORA I ZASTĘPCY DYREKTORA

Dyrektor ponosi ogólną odpowiedzialność za działalność placówki. Jest on gwarantem jakości pedagogicznej i strukturalnej oraz jest odpowiedzialny za jej dalszy rozwój.

DZIAŁA ON NA STYKU RÓŻNYCH OCZEKIWAŃ ZE STRONY:

- każdego dziecka z osobna oraz całej grupy dzieci
- rodziny dziecka
- pracowników placówki
- podmiotu prowadzącego

DO TEGO DOCHODZĄ WŁASNE OCZEKIWANIA:

- jestem na bieżąco pod względem merytorycznym.
- radzę sobie ze wszystkim.
- potrafię stawiać pracownikom wyzwania oraz ich wspierać.
- potrafię się angażować i definiować.

Aby sprostać wszystkim oczekiwaniom, dyrektor powinien spełniać rolę mediatora, zajmować stanowisko w różnych sprawach oraz zachowywać zdolność do działania. Dyrektor powinien właściwie rozumieć swoją funkcję wykonawczą, której spełnianie wymaga kompetencji zarówno fachowych, metodycznych, jak i społecznych. Ponadto dyrektor potrzebuje obszarów swobody, możliwości ustawicznego kształcenia oraz wsparcia ze strony podmiotu prowadzącego.

Zastępca dyrektora zajmuje się w porozumieniu z dyrektorem wykonywaniem zadań organizacyjnych i administracyjnych, a w przypadku jego nieobecności wykonywaniem jego zadań w zastępstwie.

ROLA KADR PEDAGOGICZNYCH

„Wychowawczyni nie jest odpowiedzialna za odległą przyszłość, lecz za dzisiejszy dzień.“ (Janusz Korczak, z: Heinrichs et al 2005, str. 97)

W dziedzinie kształcenia przedszkolnego mamy obecnie do czynienia ze zmianą paradygmatu wywołaną daleko idącymi odkryciami z zakresu badań mózgu. Oświata jest procesem konstruowania, w toku którego dziecko aktywnie poznaje swój świat. Wynikająca z tego faktu rola pedagoga zmienia się w kierunku roli osoby towarzyszącej dziecku w procesie jego rozwoju. Zadaniem pedagoga jest monitorowanie i wspieranie procesów kształtowania się osobowości dziecka, a także stosowanie zachęt oraz stawianie dziecku wyzwań:

„Pedagog, w przeciwieństwie do dzieci, posiada orientację w bogactwie rzeczy, jakie są między niebem a ziemią. Dzieci nie mogą same inicjować czegoś, o istnieniu czego nie wiedzą.“ (Heinrichs et al 2005, str. 98)

Podstawę działań podejmowanych przez pedagogów stanowią obserwacje, których wyniki odzwierciedla ich praca w zespole. Pedagog nie postrzega siebie jako dorosłą osobę, która wszystko wie i uczy tego dziecko, lecz jako partnera, który okazuje wobec niego zaufanie i solidarność wykazując przy tym gotowość do dalszego rozwoju i dalszej nauki. Zadaje pytania i bada wspólnie z dziećmi. Mając na uwadze dobro dziecka, pedagog ściśle współpracuje z rodzicami uwzględniając i szanując ich punkt widzenia.

Na interakcję z innymi ludźmi mają wpływ własne doświadczenia życiowe, normy i wartości oraz ukształtowane w ich rezultacie postawy. Każdy pedagog jest świadom swojej własnej postawy, którą prezentuje zarówno na gruncie indywidualnym, jak i w pracy zespołowej. Praca zarówno pojedynczego pedagoga, jak i całego zespołu jest przedmiotem systematycznych refleksji i jest stale udoskonalana uwzględniając m.in. przemiany społeczne i wyływające z nich nowe wymagania.

TWORZENIE PARTNERSTW EDUKACJI

Rodzice są ekspertami w sprawach swoich dzieci, natomiast pedagodzy są ekspertami w pracy pedagogicznej w żłobkach, przedszkolach czy ochronkach.

W tym kontekście obie strony ściśle współpracują, bowiem rodzice są osobami, z którymi dziecko ma najsilniejszą więź. Jest umacniane w swoim rozwoju, gdy czuje, że rodzice i pedagodzy wspólnie rozwiązują powstałe problemy i wzajemnie się wspierają.

Bycie w dialogu z rodzicami oznacza dla pedagogów respektowanie różnych punktów widzenia, prowadzenie dyskusji i wspólne poszukiwanie rozwiązań, które będą do przyjęcia dla obu stron. W ten sposób obie strony biorą aktywny udział tworząc związki łączące środowiska wychowawcze rodzin i placówki dziennego pobytu, a ich postawę cechuje wzajemne docenianie wyobrażeń i dokonań wychowawczych.

W prowadzonych rozmowach pedagodzy przekazują rodzicom informacje dotyczące kwestii wychowawczych i w razie potrzeby odsyłają do odpowiednich instytucji.

Ponadto placówki dziennej opieki nad dziećmi tworzą bezpieczne ramy, w których wzajemny kontakt mogą nawiązywać także rodzice, aby wymieniać opinie dotyczące własnych wyobrażeń oraz wносить własne umiejętności.

Reasumując, zadaniem placówek dziennego pobytu jest opracowywanie wraz z rodzicami konkretnych form współdziałania, aby uwzględniać oczekiwania i życzenia osób uprawnionych do sprawowania władzy rodzicielskiej w procesach podejmowania decyzji przez placówkę i organ prowadzący.

ZNACZENIE POMIESZCZEŃ I MATERIAŁÓW

„Z chwilą uznania dziecka za podmiot własnego rozwoju rodzi się potrzeba zapewnienia warunków przestrzennych, które nie będą ukierunkowane na dostosowanie, lecz przede wszystkim będą tworzyły przesłanki dla powstawania osobistych form przyswajania i samookreślenia. Koncepcja taka czyni łatwo zrozumiałym fakt, iż wspieramy otwieranie pomieszczeń grupowych, albowiem dzieci chcą uczyć się wszędzie, a najchętniej w atmosferze czynnego dialogu z rówieśnikami, bez życzliwych pouczeń i dozoru ze strony dorosłych.“ (Lange, Stadelmann 1999, str. 8nn)

Układ pomieszczenia i dostępne materiały mają zatem bezpośredni wpływ na konkretne czynności dzieci, które mogą czy to zażywać ruchu, zaprzestać aktywności, badać coś wraz z innymi, eksperymentować czy też prowadzić obserwacje. W ten sposób dzieci mają okazję odkryć coś nowego lub zobaczyć coś już znanego z nowej perspektywy.

Oznacza to zarazem, że pomieszczenia w placówkach pobytu dziennego są też miejscami prowadzenia pośredniej pedagogiki, warsztatami, w których dzieci mogą badać i uczyć się mając do dyspozycji potrzebne materiały i narzędzia (por. Sommer 1999, str. 17).

W zakresie aranżacji pomieszczeń pedagogom przypada w udziale ważne zadanie odpowiedniego przygotowania otoczenia, wyboru wraz z dziećmi odpowiednich materiałów, ich uporządkowania i posegregowania.

Pedagodzy wspierają dzieci w rozpoznawaniu zdefiniowanej struktury pomieszczenia, np. za pośrednictwem symboli, napisów czy też poprzez własny sposób obchodzenia się z materiałami. W celu promowania związanych z tym procesów pedagodzy świadomie tworzą układ i wystrój pomieszczeń w oparciu o własne obserwacje, uwzględniając przy tym sugestie ze strony dzieci oraz specyficzne potrzeby poszczególnych grup wiekowych.

POJMOWANIE PLACÓWKI DZIENNEJ OPIEKI NAD DZIECKIEM JAKO ORGANIZACJI UCZĄCEJ SIĘ

Z uwagi na zachodzące przemiany społeczne i wpływającą z nich konieczność dalszego rozwoju pedagogiki przedszkolnej, instytucje pedagogiczne z zasady należy pojmować i tworzyć jako instytucje uczące się.

Organizacje uczące się czynią przedmiotem rozważań własne działania oraz osiągnięte rezultaty, dzięki czemu rodzą się pomysły na zmiany, które z kolei wdraża się w postaci struktur organizacyjnych, procesów i przedsięwzięć łącząc przy tym zdolność rozpoznawania potrzeb w zakresie niezbędnych zmian z kompetencjami z zakresu realizacji strategicznych rozwiązań.

Praktyka regularnego analizowania warunków pracy pedagogicznej oraz zdobywanych w jej trakcie doświadczeń pozwala na bieżąco dostosowywać zarówno oferty pedagogiczne, jak i struktury organizacji pracy. Organ prowadzący nie tylko pozwala realizować tego typu adaptacje, lecz także aktywnie je wspiera oraz zgłasza odnośne postulaty.

Aby placówki dziennej opieki nad dziećmi mogły być organizacjami uczącymi się, potrzebna jest kultura gotowości do zmian, a także kadra kierownicza, która taką kulturę uosabia oraz stymuluje stały postęp. Ponieważ proces ten często zawiera w sobie elementy niepewności i nasuwa nowe pytania, kadry pedagogiczne również potrzebują wsparcia, co osiągamy poprzez wspólne opracowywanie i przejrzyste definiowanie celów, jak również dokonywanie stosownych uzgodnień i ich realizację.

KLUCZOWE ZNACZENIE SFERY ZAPEWNIENIA I ROZWOJU JAKOŚCI

Władze miasta Mannheim przywiązują dużą wagę do kwestii zapewnienia i rozwoju jakości funkcjonowania placówek dziennego pobytu dzieci kierując się przy tym wytycznymi sformułowanymi w Planie orientacyjnym dla Badenii-Wirtembergii.

W centrum uwagi znajdują się następujące obszary:

ROZWÓJ JAKOŚCI PEDAGOGICZNEJ I STRUKTURALNEJ:

- Analiza i dokumentowanie propozycji i projektów pedagogicznych
- Możliwość skorzystania z własnego kompleksowego programu doskonalenia zawodowego
- Doradztwo i wspomaganie zespołów przez kierownictwa placówek w postaci specjalistycznych konsultacji, kursów doskonalenia zawodowego oraz wspierania ich pracy
- Regularne przeprowadzanie sesji koncepcyjnych
- Wiążące wytyczne dla placówek służące orientacji i planowaniu działalności pedagogicznej

ZAPEWNIENIE ROZWOJU JAKOŚCI:

- Pisemna dokumentacja planowania i realizacji procesów
- Systematyczne rozwijanie struktury ofert
- Przejrzystość działań i dostępność uzgodnień dla wszystkich zainteresowanych

DOSKONALENIE ZAWODOWE KADR KIEROWNICZYCH:

- Opracowanie koncepcji ramowej we współpracy z wszystkimi kierownictwami placówek
- Dostosowanie struktury ofert do zapotrzebowania
- Kursy przygotowujące kadry do pełnienia funkcji kierowniczych
- Zapewnienie jakości funkcjonowania miejskich placówek pobytu dziennego przez Generalną Dyрекcję Zapewnienia i Rozwoju Jakości

”

*Jeśli chcesz iść szybko,
idź sam.*

*Jeśli chcesz iść daleko,
idź z innymi.*

PRZYSŁOWIE AFRYKAŃSKIE

STANDARDY PEDAGOGICZNE

W działalności naszych placówek pobytu dziennego opieramy się na licznych standardach pedagogicznych, które z jednej strony gwarantują wysoką jakość opieki w naszych placówkach, z drugiej zaś wspierają i chronią każde dziecko w procesie dorastania.

ORGANIZOWANIE FAZ PRZEJŚCIOWYCH

Każde dziecko przeżywa najróżniejsze fazy przejściowe, z którymi musi się uporać:

np. przejście z rodzinnego domu do placówki pobytu dziennego i z powrotem, z małej grupy do dużej, ze żłobka do przedszkola, z przedszkola do szkoły, z ochronki do coraz większej samodzielności. Dziecko potrzebuje do tego osobistych kompetencji, czasu, określonych rytuałów oraz uwagi ze strony bliskich osób, które darzy ono szczególnym zaufaniem. Pozytywne przeżywanie faz przejściowych przyczynia się u dzieci w decydującej mierze do tego, że będą one w stanie dobrze radzić sobie z kolejnymi przemianami, jakie będą zachodzić w ich dalszym życiu.

Pedagogom zatrudnionym w placówkach pobytu dziennego przypada w udziale ważne zadanie zwrócenia uwagi na to, aby tego rodzaju zmiany przebiegały pomyślnie, budując dzieciom mosty, które zapewnią możliwość bezpiecznego przejścia na drugą stronę.

Wymogi stawiane dzieciom w tym procesie powinny być dostosowane do ich wieku i stanu rozwoju.

Faza przejścia z środowiska rodzinnego do placówki dziennego pobytu (żłobek, przedszkole, ochronka) dotyczy całej rodziny, bowiem zarówno rodzice, jak i dzieci udają się wspólnie w drogę wiodącą do nowego rodzaju środowiska. W procesie aklimatyzacji ważne jest, aby wszyscy zainteresowani wspomagali się w sposób tworzący wzajemne zaufanie. Aby tak się stało, dziecko potrzebuje wsparcia i ukierunkowania ze strony zaufanej osoby. Jeżeli to się uda, wówczas dziecko będzie czuło się bezpieczne i akceptowane. Jest to fundament, na którym będzie ono mogło z radością, ciekawością i zainteresowaniem odkrywać nowe otoczenie oraz nawiązywać kontakty z innymi dziećmi oraz pedagogami.

Faza przyjęcia dziecka wymaga starannego przygotowania dziecka pod względem zarówno organizacyjnym, jak i fachowym. Działające w mieście placówki uwzględniają te aspekty, organizując wspólnie z rodzicami indywidualne fazy aklimatyzacyjne dla każdego dziecka, działając w oparciu w model wdrożony pierwotnie w Berlinie, który obejmuje stopniowe angażowanie dzieci i rodziców w codzienne życie placówki dziennego pobytu oraz tworzenie nowych relacji i więzi.

UWZGLĘDNIANIE INDYWIDUALNOŚCI DZIECKA

Podstawą naszej pracy pedagogicznej jest uwzględnianie potrzeb i zainteresowań każdego dziecka z osobna, jego indywidualnej sytuacji życiowej jak również jego poziomu rozwojowego oraz wspomaganie dziecka we wszystkich tych obszarach.

Czyniąc to realizujemy cel wspierania dziecka w rozwijaniu jego osobowości i poczucia własnej wartości, uwzględniając przy tym zwłaszcza sytuację życiową dziecka, rozpoznając i odpowiednio reagując na indywidualne kompetencje i zasoby, a także zapotrzebowanie na wsparcie.

Odbywa się to poprzez obserwowanie rozwoju oraz prowadzenie dokumentacji, regularne informowanie i kontakty z rodzicami oraz kooperację z innymi wyspecjalizowanymi organami – mając zawsze na uwadze cel oferowania każdemu dziecku bodźców zgodnych z aktualnym poziomem jego rozwoju i edukacji.

Indywidualne wspomaganie dziecka i jego rodziny rozpoczyna się z chwilą przyjęcia do placówki dziennej opieki nad dzieckiem. Takim intensywnemu, wspólnemu poznawaniu się dajemy przestrzeń i czas, zakładając w ten sposób fundament pod dobry kontakt z dzieckiem oraz owocne partnerstwo wychowawcze z rodzicami.

ZNACZENIE JĘZYKA W PROCESIE ROZWOJU I EDUKACJI

„Dziecko dorasta do rozumienia społeczności językowej, a przebywając w niej zaczyna rozumieć siebie.“ (Friedrich Georg Jünger, niemiecki liryk, nowelista, eseista, krytyk kultury, 1898–1977)

Język (werbalny, niewerbalny, migowy), możliwość artykułowania myśli z użyciem środków pomocniczych to klucz do społeczeństwa i kultury. Odgrywa on doniosłą rolę w życiu każdego człowieka, a zatem i każdego dziecka. Język umożliwia przekazywanie wskazówek, sugestii oraz wiedzy, wyrażamy nim swoje pragnienia, potrzeby, uczucia i wyobrażenia, dowiadujemy się czegoś o innych ludziach, ich kulturze, normach i warto-

ściach. Umożliwia on z jednej strony przekazywanie tradycji kulturowych, z drugiej zaś generowanie nowej, dotychczas nieistniejącej wiedzy oraz działań.

Język jest wszędzie i otacza nas, gdy tylko mamy styczność z innymi, czy to w osobistych kontaktach w gronie przyjaciół i rodziny, czy np. w przedszkolu, szkole i życiu zawodowym. A zatem język, najpierw w formie mówionej, a później także pisanej, stanowi ważny klucz do interakcji z innymi, a także do pomyślnej edukacji dzieci w społeczeństwie.

ROZWÓJ MOWY:

Pod pojęciem rozwoju mowy rozumiemy samoczynne jej przyswajanie w obcowaniu ze światem i innymi ludźmi. Stymulowanie procesów rozwoju mowy może odbywać się tylko w kontaktach z innymi, którzy słuchają oraz komunikują swoje zdanie za pośrednictwem języka. Człowiek uczy się języka poprzez styczność z innymi – czy to mówiąc samemu i próbując przez to własnych sił, odczuwając potrzebę zwierzenia się i nawiązywania kontaktów, czy też słuchając, co inni mają do powiedzenia.

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE:

Zadanie pedagogów pracujących w placówkach dziennej opieki nad dziećmi polega na prowadzeniu edukacji językowej, która obejmuje świadomą interakcję językową z dzieckiem w ramach codziennej działalności pedagogicznej placówki oraz tworzenie otoczenia pobudzającego do używania mowy. Z myślą o dzieciach mających szczególne potrzeby edukacyjne istnieją programy wspierania procesów przyswajania mowy, realizowane przez wykwalifikowanych w tym zakresie wychowawców zatrudnionych w placówce.

TYPOWA DZIEWCZYNIKA? TYPOWY CHŁOPAK?

Chłopcy i dziewczynki od urodzenia stykają się z oczekiwaniami związanymi z ich płcią. Kategoryzacja elementów męskich i żeńskich to jeden z głównych schematów stanowiących o charakterze naszego społeczeństwa. Bowiem choć dziewczynki i chłopcy są osobami równorzędnymi, to jednak nie jednakowymi pod każdym względem. Niemniej, obie płcie posiadają więcej cech wspólnych niż różnic. W działalności placówek dziennej opieki nad dziećmi chodzi zatem o to, by pomagać dzieciom rozwijać własną tożsamość płciową bez przypisywania im zawężających tę tożsamość atrybutów oraz wspierać potencjał rozwojowy chłopców i dziewczynek niezależnie od typizacji płciowych. (Niesel 2005, str. 13)

W tym kontekście pojmujemy tożsamość płciową nie w wymiarze stricte biologicznym, bowiem zależy ona także od aspektów takich, jak:

- Jak postrzegam siebie i co mi odpowiada?
- Jak postrzegają mnie inni?
- Czy oba te wizerunki są ze sobą zgodne?
- Czy czuję się dobrze ze swoją zewnętrznie rozpoznawalną tożsamością płciową?

W naszym przekonaniu pierwszoplanową sprawą jest indywidualna osobowość dziecka, dlatego też zwracamy baczność uwagę na środowiska społeczne dziewcząt i chłopców podejmując tematy związane z uwarunkowaną kulturowo różnorodnością wyobrażeń dotyczących tożsamości poszczególnych płci.

Dziewczęta i chłopcy mają jednakowy dostęp do całego spektrum doświadczeń zarówno w grupach składających się z dzieci tej samej płci, jak i mieszanych.

Aby móc spełniać rolę dorosłych wzorców, w toku wdrażania powyższych założeń tudzież rozwoju niezależnego od płci poddajemy krytycznej analizie nasze własne oczekiwania związane z płcią naszych wychowanków, nasze wyobrażenia o rolach poszczególnych płci oraz nasze własne wzorce zachowań.

DZIECI PARTYCYPUJĄ

Partycypacja oznacza uczestnictwo i współdecydowanie przez dzieci w procesach decyzyjnych, które dotyczą ich konkretnego świata społecznego.

Dzieci ponoszą odpowiedzialność za własne postępowanie i doświadczają konsekwencji, jakie wynikają z ich sposobu działania. Mogą dokonywać wyborów i przyjmują na siebie odpowiedzialność społeczną odpowiednio do swojego wieku i stopnia rozwoju.

Dzieci są aktywnymi partnerami w procesie planowania i przekonują się, że mogą aktywnie zmieniać i kształtować swoje otoczenie.

Są podmiotami własnego rozwoju, znają swoje różnorodne potrzeby, zainteresowania i tematy oraz wiedzą, czego im potrzeba, by czuć się dobrze.

Pedagodzy pojmują zaangażowanie ze strony dzieci jako podstawę własnych działań pedagogicznych i dlatego inicjują wspólne z nimi procesy negocjacyjne.

Tworzą struktury sprzyjające partycypacji, sami je stosują i stale rozwijają. Partycypacja w placówkach dziennej opieki nad dziećmi to zasadnicza postawa wszystkich zainteresowanych przejawiana na wszystkich szczeblach, aby przygotować dzieci do życia w demokratycznym społeczeństwie. Poprzez własne doświadczenia mają one uczyć się:

- jak się angażować i kto je w tym wesprze,
- gdzie mogą liczyć na posłuch,
- jak znajdować rozwiązania i zawierać kompromisy,
- jakie są niezbędne zasady współistnienia,
- jak doprowadzić do skutecznego zaangażowania wszystkich.

Demokracja zaczyna się od drobnych rzeczy. Dla nas oznacza to, że dzieci współdecydują, a ich pomysły, wyobrażenia i życzenia zostają wysłuchane i włączone do wszelkich procesów decyzyjnych.

SYSTEMATYCZNA OBSERWACJA I DOKUMENTACJA JAKO PODSTAWA DZIAŁAŃ PEDAGOGICZNYCH

„Obserwować, by zobaczyć więcej – by zobaczyć to, czego się jeszcze nie zna.“ (Schäfer 2004, str. 3)

Obserwacje są częścią naszego codziennego życia. Dostrzegamy innych ludzi, sytuacje, pogodę czy inne zdarzenia, po części nieświadomie, a częściowo świadomie, wykorzystując zbierane informacje do planowania najbliższych kroków i strategii postępowania. Takie systematyczne obserwowanie daje orientację i pomaga nam podejmować decyzje.

W ramach pracy pedagogicznej występuje konieczność podejmowania decyzji dotyczących propozycji działań, zasad postępowania, sposobów udzielania wsparcia czy też aranżacji pomieszczeń. W celu realizacji tych zadań pedagodzy nie tylko powinni prowadzić na co dzień obserwacje natury ogólnej, lecz także dysponować precyzyjnie ukierunkowaną i przede wszystkim systematyczną procedurą dokonywania obserwacji, w centrum których znajduje się dziecko i jego potrzeby:

- Czego dziecko potrzebuje?
- Czym się ono zajmuje?
- Jakie są jego silne strony i możliwości?
- Kto należy do grona bliskich osób dla dziecka?

Z Planu orientacyjnego (wersja z dn. 15.3.2011 r.) wynikają następujące obowiązki w zakresie prowadzenia obserwacji:

- Rozpoznawanie tematów służących edukacji i rozwojowi dziecka
- Obserwowanie poziomu rozwoju
- Rozpoznawanie czynników ryzyka dla rozwoju

Miejskie placówki stosują w tym celu wybrane instrumenty pochodzące z „Koncepcji infans z zakresu pedagogiki wczesnodziecięcej“, zaś w żłobkach – procedurę monitorującą „EBD 3-48“ według Petermanna.

Wyniki uzyskiwane w oparciu o prowadzone obserwacje znajdują odzwierciedlenie w pracy zespołu pedagogicznego oraz są dokumentowane, co ma na celu utrwalenie w przystępny sposób procesu rozwojowego dziecka z myślą o nim samym, a także potrzebach rodziców i pedagogów.

CIAŁO I DOBRE SAMOPOCZUCIE

Jesteśmy zdania, że dobre samopoczucie fizyczne to podstawowa przesłanka wszelkich procesów kształcenia i uczenia się. Takiej kondycji ciała sprzyja zdrowie, ruch, dostateczne odżywianie oraz bezpieczeństwo.

Dziecko doświadcza dobrego samopoczucia fizycznego w obszarach wzajemnych przeciwieństw, w których stara się ono uzyskać równowagę.

DZIECI CHCĄ:

- mieć poczucie przynależności – mieć autonomię
- przeżywać fazy odpoczynku – ruchu
- odczuwać napięcie – odprężenie
- doświadczać rzeczy znanych – nowych
- odczuwać wesołość – smutek
- być w społeczności – być same
- być syte – być głodne

Dziecko może przebywać w powyższych obszarach przeciwieństw i próbować w nich swoich sił, gdy czuje się pewne i bezpieczne.

W PLACÓWCE POBYTU DZIENNEGO DZIECI MOGĄ:

- mieć styczność z innymi dziećmi oraz pedagogami
- doświadczać swojego ciała za pośrednictwem różnorodnych wrażeń zmysłowych
- mieć różne możliwości zażywania wybranych przez siebie form ruchu
- być zachęcane to tego, by poprzez podejmowanie prób poznawać własne granice i oceniać swoje umiejętności
- przeżywać sytuacje bacznej opieki biorąc w nich jednocześnie aktywny udział
- spożywać posiłki w przyjemnej atmosferze
- komunikować swoje potrzeby i odczucia

RÓŻNORODNOŚĆ JAKO WZBOGACENIE

Władze miasta Mannheim dążą do stworzenia kultury współistnienia, inkluzji i wspólnych doświadczeń, nacechowanej uznaniem i poszanowaniem odmienności i różnorodności, z której wspólnie korzystają dzieci i dorośli. Niektóre z jej elementów jest nam łatwo zaakceptować, inne zaś stanowią dla nas wyzwanie. Kwestia, czy coś jest dla nas wyzwaniem, czy nie jest zależy od naszych własnych doświadczeń, naszych obaw i ograniczeń.

„Inkluzja wymaga radykalnej zmiany spojrzenia – odejścia od pozycji uczącego się, który ma obowiązek zintegrować się z istniejącym systemem edukacji, i skierowania się ku samemu systemowi edukacji, który należy dostosować do potrzeb wszystkich uczących się“ (Sulzer, Wagner, str. 11).

Społeczeństwo jest różnorodne i bogate wtedy, gdy równoprawnie włącza wszystkich ludzi oraz umożliwia jako oczywistość wspólne (inkluzywne) wychowanie, kształcenie i opiekę nad dziećmi, uwzględniając wszystkie ich heterogeniczne potrzeby i umiejętności (por. Preissing 2003, str. 222).

W placówkach dziennej opieki nad dziećmi chodzi w pierwszym rzędzie o to, by mieć na uwadze pomyślne kształtowanie relacji oraz podejmowanie i udzielanie odpowiedzi na indywidualne pytania dzieci i ich rodzin:

- Kim jestem? Kto jest członkiem mojej rodziny? Skąd pochodzę?
- Co potrafię robić dobrze, co sprawia mi radość, a co przychodzi mi z trudem?
- Czy mówimy tym samym językiem?
- Czy są ludzie, którzy mnie wspierają?

Szczególny wymiar praktyczny mają też inne znaczące zagadnienia, takie jak: poszanowanie praw każdej jednostki, respekt, wzajemna nauka itd., przy czym zasada dostrzegania odmienności, a zarazem uznawania równorzędności dotyczy także różnych kultur i religii oraz warunków socjoekonomicznych.

Pedagodzy powinni w rosnącej mierze stawiać czoła tego rodzaju wyzwaniom, aby inkluzja stała się oczywistością, a nie pozostała jedynie wizją.

OTWARTA PLACÓWKA DZIENNEJ OPIEKI NAD DZIECKIEM

Procesy kształcenia dziecka są nieodmiennie procesami kształtowania własnej osobowości, w których dziecko jest podmiotem swojego rozwoju. Dlatego też pokładamy ufność w tym, że dzieci znają swoje potrzeby, wiedzą, co im służy, i mają nieposkromioną chęć uczenia się. Jeżeli chcemy stworzyć dzieciom miejsce, w którym będzie można doświadczać radości życia i odkrywania świata, samookreślenia i uczestnictwa, odrębności i wspólności, to jest to możliwe tylko w sytuacji, gdy się otworzymy. (por. Lill 2008, str. 13nn)

Otwarte placówki dziennej opieki nad dziećmi poprzez świadomy wybór elementów różnorodności tworzą przestrzeń dla indywidualnego rozwoju oraz wspólnego życia i nauki. Są zatem miejscem, w którym dzieci mogą przejawiać zaangażowanie i samodzielnie wybierać miejsca zabaw, partnerów, treści oraz pory. W ramach koncepcji otwartej pedagogii są dla dzieci godnymi zaufania autorytetami, tworząc dla nich strukturę oraz bezpieczne ramy. Pedagodzy podejmują się wspólnej odpowiedzialności za wszystkie dzieci i zapewniają stosowne do wieku wprowadzenie w możliwości placówki. Elementami tego procesu są: planowanie i organizacja przebiegu dnia, wspólne podejmowanie się zadań oraz wspólne korzystanie z pomieszczeń i materiałów.

Działalność w trybie otwartym opiera się na postawie akceptowania nowych idei oraz stopniowego rozwoju wraz z dziećmi, rodzicami i wspólnym zespołem.

Łąka z żabami

EMIL (3,5 roku) i
VICTORIA (3,8 roku)

”

*Inteligencja rozkwita dopiero
z chwilą, gdy budzą się
uczucia i fantazja.*

LORIS MALAGUZZI

PLACÓWKI DZIENNEGO POBYTU KSZTAŁCĄ

W działalności miejskich placówek dziennej opieki nad dziećmi ogromną rolę odgrywa poziom wykszolenia wychowawców i opiekunów dzieci. W tym kontekście placówki oferują znaczną liczbę miejsc dla praktykantów, a począwszy od roku przedszkolnego 2012-2013 miasto Mannheim jako jeden z pierwszych samorządów w Badenii-Wirtembergii uczestniczy w realizacji innowacyjnego modelu praktycznej nauki zawodu (PIA), w ramach którego uczniowie od pierwszego dnia nauki nabierają praktycznej wprawy w danej profesji.

Dla obu form kształcenia nasze placówki świadczą fachowe wsparcie oraz instruktaż, bowiem zarówno praktykantom, jak i uczestnikom programu PIA oferujemy indywidualnie dostosowany plan kształcenia oraz stałą pomoc ze strony wykwalifikowanych instruktorów, przy czym w przypadku uczniów programu PIA pojawiły się dla instruktorów nowe, dodatkowe wymagania, w związku z czym władze Mannheim działając we współpracy z Wyższą Szkołą Zawodową w Mannheim zainicjowały cykl szkoleń mających na celu podwyższenie kwalifikacji instruktorów.

Poprzez połączenie wysiłków z ośrodkami kształcenia zawodowego gwarantujemy transfer aktualnej wiedzy teoretycznej do sfery praktyki, dzięki czemu zarówno stażyści, jak i uczniowie zawodu mogą w porę zapoznać się z koncepcjami i instrumentami specyficznymi dla miasta Mannheim.

Generalnie, obszar kształcenia zawodowego zajmuje wiele miejsca w działalności placówek dziennego pobytu, co stawia szczególne wymagania zarówno instruktorom, jak i całemu zespołowi. Także z tego względu przywiązujemy wagę do tworzenia postawy akceptacji potrzeby uczenia się przez całe życie oraz nieprzerwanego rozwoju.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

FEDERALNE KURATORIUM DS. MŁODZIEŻY (2001): Zukunftsfähigkeit sichern! Für ein neues Verhältnis von Bildung und Jugendhilfe – eine Streitschrift des Bundesjugendkuratoriums. Bonn / Berlin. http://www.bundesjugendkuratorium.de/pdf/1999-2002/bjk_2001_stellungnahme_zukunftsfahigkeit_sichern.pdf, dn. 07.02.2012 r., godz. 10.00

FTHENAKIS WASSILIOS E. (2003): Träger zeigen Profil. Qualitätshandbuch für Träger von Kindertageseinrichtungen. Weinheim: Beltz.

HEINRICHS, INGS; NETH ANGELIKA; HEIDEMARIE SYASSEN: Die Rolle der Erzieherin und die Zumutung von Themen w: LILL, GERLINDE (2005): Begriffe versenken. Sinn und Unsinn pädagogischer Gewohnheitswörter. Str. 97-100. Berlin. Wydawnictwo Verlag das Netz. (?)

KAHL, REINHARD (2008): DVD: Kinder! Archiv der Zukunft.

LANG, UDO oraz STADELMANN, THOMAS (1999): Das Paradies ist nicht möbliert. Wydawnictwo Luchterhand Verlag.

LILL GERLINDE: Offene Arbeit – was ist das? w: Gruber Rosemarie; Siegel Brunhild (2008): Offene Arbeit in Kindergärten – Das Praxisbuch. Str. 13-22. Wydawnictwo Verlag das Netz

MINISTERSTWO DS. KULTURY, MŁODZIEŻY I SPORTU BADENII-WIRTEMBERGII (2009): Orientierungsplan für Bildung und Erziehung in baden-württembergischen Kindergärten und weiteren Kindertageseinrichtungen

– wersja wstępna www.kultusportal-bw.de/servlet/PB/show/1250705/kp_orientierungsplan_vorlauefig_juni_17.pdf dn. 07.02.2012 r., godz. 9.41

NIESEL, RENATE (2005): Kinder sind niemals geschlechtsneutral w TPS wydanie II / 2008. Str. 12-14.

PREISSING, CHRISTA (wyd.) 2003: Qualität im Situationsansatz. Qualitätskriterien und Materialien für die Qualitätsentwicklung in Kindertageseinrichtungen. Wydawnictwo Beltz Verlag.

SCHÄFER, GERD E. (2004): Beobachten und Dokumentieren. Seminarmanuskript zur Vorlesung „Einführung in pädagogisches Wahrnehmen und Denken“. www.hf.uni-koeln.de/data/eso/File/schaefer/WahrnehmenundDenken4.pdf, dn. 07.02.2012 r., godz. 11.00.

SOMMER, BRIGITTE (1999): Kinder mit erhobenem Kopf. Kindergärten und Krippen in Reggio Emilia. Wydawnictwo Luchterhand Verlag.

URZĄD MIASTA MANNHEIM (2010): Leitlinien für Führung, Kommunikation und Zusammenarbeit der Stadtverwaltung Mannheim: www.mannheim.de/sites/default/files/page/5194/leitlinien_ma_doppellogo_10_07_24.pdf, dn. 19.01.2012 r., godz. 10.20.

URZĄD MIASTA MANNHEIM: Mannheimer Grundsätze zur Integration: www.mannheim.de/buerger-sein/mannheimer-grundsaeetze-zur-integration dn. 07.02.2012, godz. 12.19.

OBERHUEMER, PAMELA: Trägerqualität im Kontext der internationalen und nationalen Qualitätsdiskussion w Fthenakis, Wassilos E.; Hansen, Kirsten; Oberhuemer, Pamela; Schreyer, Inge (2003): Träger zeigen Profil – Qualitätshandbuch für Träger von Kindertageseinrichtungen. Str. 10-12. Wydawnictwo Beltz Verlag.

SULZER, ANNIKA/WAGNER, PETRA (2011): Inklusion in Kindertageseinrichtungen – Qualifikationsanforderungen an die Fachkräfte. WIFF Expertisen.

WSPÓŁPRACA I TWORZENIE SIECI

Placówki pobytu dziennego są aktywną częścią infrastruktury socjalnej danej dzielnicy. Poprzez współpracę z wyspecjalizowanymi służbami miasta, innymi instytucjami i grupami inicjatywnymi promujemy rozwój tworzenia sieci w poszczególnych dzielnicach, dzięki czemu dzieci poznają oferty wykraczające poza ramy działalności placówek dziennego pobytu. Mowa tu o współpracy z instytucjami zajmującymi się pracą z dziećmi i młodzieżą, bibliotekami oraz różnorodnymi stowarzyszeniami i grupami inicjatywnymi działającymi na terenie dzielnicy.

Pierwszy kontakt ze szkołą dzieci nawiązują poprzez placówkę dziennego pobytu, do której uczęszczają, a która w tym celu łączy się siecią współpracy z przyszłą szkołą. Pedagodzy wspólnie z dziećmi oraz w porozumieniu z nauczycielami organizują tę fazę przejściową jako przygotowanie do kolejnego etapu życia dzieci.

Placówki dziennej opieki nad dziećmi postrzegają się jako część systemu wspierania rodziny oraz stanowią łatwo dostępną propozycję nawiązywania kontaktów z rodzicami i dla rodziców. W miarę potrzeb placówki łączą się w sieci z odpowiednimi poradniami i urzędami działającymi w Mannheim. Punktem wyjścia są indywidualne potrzeby i zapotrzebowanie ze strony dziecka i rodziny, co ma na celu pogłębienie kompetencji wychowawczych rodziców.

*Nie chcę powiedzieć wszystkiego,
co autentyczne –
lecz to, co mówię,
ma być autentyczne.*

RUTH COHN

Wydawca

Urząd Miasta Mannheim

Wydział ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny

– Urząd ds. Młodzieży –

Dział Placówek Diennej Opieki i Pielęgnacji Dzieci

Lektorat Tanja Rieckmann, tekstury

Drukarnia Druckerei Ziegler, Neckarbischofsheim

Projekt imke-krueger-gestaltung.de

Fotografie str. 4 iStockphoto © ArtisticCaptures; str. 8
fotolia © Serhiy Kobayakov; str. 14 fotolia © Claudia Paul-
lussen; str. 18 fotolia © Christian Schwier; str. 24 fotolia ©
fotoperle; str. 34 fotolia © PhotoSG

Mannheim, maj 2013